

5.1.1. GRUPLAR VE ROLLERİMİZ

1. Grup Nedir?

- Toplum içinde ortak hedef ve değerleri olan insanlar bir araya gelerek grupları oluşturur.
- Toplum; gruplar arasındaki uyum ve grupların birbirine verdiği destek sayesinde varlığını devam ettirebilir.
- Gruplarda yer alan üyeler; tecrübeleri, becerileri ve farklı bakış açılarıyla gruba değer katarlar. Aynı zamanda grubun diğer üyelerinin gelişimine de katkıda bulunurlar.

2. Yaşamımızdaki Temel Gruplar

Günlük hayatımızda dâhil olduğumuz başlıca gruplar şunlardır:
Aile Grubu: İçinde yer aldığımız ilk grup ailedir. Aile, toplumun temelini oluşturur ve anne, baba ile çocuktan meydana gelir.

Akraba Grubu: Dede, babaanne, anneanne, amca, hala, teyze, dayı ve kuzenlerimizden oluşur.

Arkadaş Grubu: Arkadaşlarımızla oyun oynadığımız, ders çalıştığımız, sanat ve spor etkinliklerine katılarak nitelikli ve eğlenceli vakit geçirdiğimiz gruptur.

Okul Grubu: Toplumsal hayatımızın önemli bir bölümünün geçtiği yerdir. Okulda eğitim öğretim görürüz, arkadaşlarımızla ve öğretmenlerimizle vakit geçiririz, müzik ve resim gibi kulüplerde yer alırız.

Sosyal Sorumluluk Grupları: Yaşam koşullarının iyileştirilmesi, doğanın korunması, yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri yürütmek amacıyla katılabileceğimiz gruplardır.

3. Rol Nedir ve Rollerimiz Nasıl Değişir?

• Rol: Dâhil olduğumuz gruplarda üstlendiğimiz konum veya görevlerdir.

• Aynı Anda Birden Fazla Rol: Birden çok grupta yer aldığımız için aynı anda birden fazla role sahip olabiliriz.

○ Örnek: Aile içinde çocuk, okulda öğrenci, sınıfta sınıf başkanı, hentbol takımında kaleci rolünde olabiliriz.

• Rollerin Değişmesi: Dâhil olduğumuz gruplara göre rollerimiz değişir. Örneğin ilkokuldan ortaokula geçtiğimizde dâhil olduğumuz gruplarda ve üstlendiğimiz yeni rollerde değişimler yaşanır.

4. Gruplara Göre Üstlendiğimiz Roller

Gruplara göre üstlenebileceğimiz roller şu şekilde sınıflandırılabilir:

- Aile Grubu: Çocuk, Abla / Ağabey, Kardeş.
- Okul Grubu: Öğrenci, Sınıf başkanı, Nöbetçi.
- Arkadaş Grubu: Arkadaş, Oyun arkadaşı, Lider, Arabulucu.
- Sosyal Sorumluluk Grubu: Yönetici, Kampanya sorumlusu, Gönüllü.

5. Rollerin Getirdiği Hak ve Sorumluluklar

Dâhil olduğumuz gruplara ve üstlendiğimiz rollere göre çeşitli haklar elde eder ve sorumluluklar üstleniriz.

• Hak: Üstlendiğimiz roller sayesinde sahip olduğumuz kazanımlar veya imkânlardır.

• Sorumluluk: Üstlendiğimiz rollerin getirdiği ödevler, görevler ve uymamız gereken kurallardır.

Unutmayalım: Rollerimizin getirdiği benzer ve farklı haklarımız ile benzer ve farklı sorumluluklarımız olabilir. Ayrıca bazı hak ve sorumluluklarımız birden fazla rolümüzle ilişkili olabilir.

Hak Örnekleri:

- Sağlıklı bir barınma imkânına sahip olmak (Aile içi hak).
- Kararlar alınırken duygu ve düşüncelerimizi özgürce ifade etmek.
- Sağlıklı bir çevrede eğitim almak (Okul içi hak).
- Oyun alanı, spor salonu ve laboratuvar gibi alanlardan faydalanabilmek (Okul içi hak).

Sorumluluk Örnekleri:

- Ev işlerinde anne ve babamıza yardım etmek (Aile içi sorumluluk).
- Derslere geç kalmamak (Okul içi sorumluluk).
- Oyun oynarken kurallara uymak (Arkadaş grubu içi sorumluluk).
- Sınıf nöbetçiliği görevlerini zamanında öğrenip uygulamak.
- Araç ve gereçleri dikkatli kullanmak.
- Başkalarının haklarına saygılı olmak.

Günlük Hayat ve Etkinlik Örnekleri (Senaryolar)

- Arabuluculuk Rolü: Parkta yakantop mu yoksa saklambaç mı oynanacağı konusunda anlaşmazlık çıktığında bir arkadaşın (Göktaş) arabulucu rolü üstlenerek tartışmayı çözmeye çalışması.
- Ailede Karar Alma: Hafta sonu etkinliği için ailede kararlar alınırken çocukların (İrem, Kerem, Levent) sinema, ders çalışma veya kamp fikirlerini özgürce ifade edebilmeleri.
- Nöbetçilik ve İş Birliği: Sınıf nöbetçisi olan öğrencinin (Gülner) sorumluluklarını öğrenmek için arkadaşından (Alptuğ) yardım istemesi ve sınıf başkanının (Tuğçe) sürece katılması.
- Sosyal Sorumluluk Çalışması: Yaya üst geçidi yaptırmak amacıyla proje hazırlayıp kampanya düzenleyen öğrencilerde Pelin'in yönetici, Rıza'nın kampanya sorumlusu, diğer öğrencilerin ise gönüllü olarak görev alması.

1. Dâhil olduğumuz ilk grup ailedir.
2. Aynı anda birden fazla role sahip olunabilir.
3. Dâhil olunan gruplara göre roller değişmektedir.
4. Bazı hak ve sorumluluklar birden fazla role ilişkili olabilmektedir.

Aşağıdaki ifadelerden doğru olan ifadelere (D), yanlış olan ifadelere (Y) yazınız.

1. (.....) Toplum içinde ortak hedef ve değerleri olan insanların bir araya gelmesiyle oluşan gruplarda yer alan üyeler; tecrübe, beceri ve farklı bakış açılarıyla gruba değer katarken aynı zamanda grubun diğer üyelerinin gelişimine de katkıda bulunurlar.
2. (.....) Dâhil olduğumuz farklı gruplarda üstlendiğimiz her bir rolün getirdiği hak ve sorumluluklar birbirinden tamamen farklı olmak zorundadır; birden fazla rolümüzle ilişkili ortak hak veya sorumluluklar bulunmaz.
3. (.....) İlkokuldan ortaokula geçiş gibi yaşamımızdaki değişimler sadece okul çatısı altındaki derslerimizi etkiler; dâhil olduğumuz gruplarda ve üstlendiğimiz yeni rollerde herhangi bir değişime yol açmaz.
4. (.....) Aile ortamında bir karar alınırken çocukların kendi duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmesi bir hak örneğiyken, ev işlerinde anne ve babaya yardım etmek bir sorumluluk örneğidir.
5. (.....) Yaşam koşullarının iyileştirilmesi, doğanın korunması, yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri yürütmek amacıyla katıldığımız gruplar okul kulüpleri grubuna girer.

Aşağıdaki ifadeleri uygun şekilde doldurunuz.

1. Toplum içinde ortak ve değerleri olan insanların bir araya gelmesiyle gruplar meydana gelir.
2. Birey olarak toplumsal yaşamda içinde yer aldığımız ilk grup grubudur.
3. Dede, babaanne, anneanne, amca, hala, teyze, dayı ve kuzenlerimizin oluşturduğu toplumsal grup grubudur.
4. Dâhil olduğumuz gruplarda üstlendiğimiz konum veya üstlendiğimiz görevlere adı verilir.
5. Bir kişinin ailede çocuk, sınıfta sınıf başkanı ve hentbol takımında kaleci olması, bireyin aynı anda role sahip olabileceğini gösterir.
6. Yaşam koşullarının iyileştirilmesi, doğanın korunması, yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri yürütmek amacıyla katıldığımız gruplar grupları olarak adlandırılır.
7. Parkta oynanacak oyun konusunda arkadaşlar arasında çıkan anlaşmazlığı çözmek için devreye giren bir öğrenci grupta rolünü üstlenmiş olur.
8. Yaya üst geçidi yaptırmak amacıyla proje hazırlayan öğrenciler arasında yer alan Rıza, grupta rolünü üstlenmiştir.
9. Üstlendiğimiz roller sayesinde elde ettiğimiz kazanım veya imkânlara, bu rollerin getirdiği ödev ve görevlere ise denir.
10. Okulda derslere geç kalmamak bir sorumluluk örneğiyken; okulun spor salonu, oyun alanı ve laboratuvar gibi imkânlarından yararlanabilmek bir örneğidir.

1. Ali, bu yıl ortaokula başlayan 5. sınıf öğrencisidir. İlkokuldayken yalnızca ailesinin bir ferdi ve sınıfındaki derslere katılan bir öğrenciyken, ortaokula geçmesiyle birlikte okulun spor kulübüne katılarak basketbol takımında kaptan olmuş, aynı zamanda çevre kulübünde fidan dikim kampanyalarına gönüllü olarak katılmaya başlamıştır. Bu süreçte Ali, zamanını planlamakta zorlandığını ve katıldığı farklı yerlerde farklı ödev, görev ve beklentilerle karşılaştığını fark etmiştir.

Ali'nin yaşadığı bu durum ve katıldığı gruplarla ilgili kaynakta yer alan bilgiler dikkate alındığında aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) İlkokuldan ortaokula geçiş sürecinde bireylerin dâhil olduğu gruplarda ve üstlendiği rollerde değişimler yaşanabilir.
B) Bir birey aynı zaman dilimi içerisinde birden fazla grupta yer alarak birden çok role sahip olabilir.
C) Üstlenilen yeni roller bireylere sadece yeni haklar kazandırır, herhangi bir ek sorumluluk yüklemmez.
D) Bireyin yer aldığı gruplara ve üstlendiği konulara göre kendisinden beklenen görev ve ödevler farklılaşabilir.

2. 5. sınıf öğrencisi Zeynep, hafta sonu ailesiyle birlikte dedesini, amcasını ve kuzenlerini ziyarete gitmiştir. Ertesi gün ise okul arkadaşlarıyla parkta buluşup yakantop oynamış, akşamüzeri mahallesindeki doğayı koruma derneğinin toplantısına katılarak yürütülen fidan dikme çalışmalarına destek vermiştir.

Zeynep'in son birkaç gün içinde etkileşimde bulunduğu gruplar düşünüldüğünde, kaynağa göre aşağıdakilerden hangisi Zeynep'in katıldığı bu gruplardan birinin temel özelliklerinden biri değildir?

- A) Zeynep'in ailesi ve akrabaları, onun toplum içinde dâhil olduğu ilk grubu ve yakın çevresini oluşturur.
B) Zeynep'in arkadaş grubuyla vakit geçirmesi; oyun oynamasına, ders çalışmasına, nitelikli ve eğlenceli zaman geçirmesine imkân tanır.
C) Zeynep'in katıldığı doğayı koruma derneği; yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve yardımlaşma amacı taşıyan bir sosyal sorumluluk grubudur.
D) Katıldığı tüm bu gruplar toplumun temelini tek başlarına oluşturur ve diğer grupların desteğine ihtiyaç duymazlar.

3. Deniz, okulların açılmasıyla birlikte sınıf arkadaşlarıyla bir araya gelmiştir. Sınıf öğretmeni, okul ortamının toplumsal hayatımızın önemli bir bölümünün geçtiği bir yer olduğunu; burada hem eğitim öğretim görüldüğünü hem de müzik ve resim gibi kulüplerde görev alınabileceğini belirtmiştir. Ayrıca okuldaki araç ve gereçlerin dikkatli kullanılması gerektiğini, öte yandan okulun laboratuvarı ve spor salonundan faydalanmanın tüm öğrencilerin imkânı olduğunu ifade etmiştir.

Bu senaryoda geçen durumlar hak ve sorumluluk kavramları açısından değerlendirildiğinde aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Okulun spor salonu ve laboratuvar gibi alanlarından faydalanabilmek öğrencilerin sahip olduğu haklara bir örnektir.
B) Okuldaki araç ve gereçleri dikkatli kullanmak ve korumak öğrencilerin üstlendiği sorumluluklar arasında yer alır.
C) Haklar, üstlendiğimiz roller sayesinde sahip olduğumuz imkânlar; sorumluluklar uymamız gereken kural ve ödevlerdir.
D) Okul grubunda elde edilen haklar ile üstlenilen sorumluluklar sadece okul sınırları içinde geçerlidir, başka rollerle ilişkili olamaz.

4. Mahalledeki parkta toplanan Akif, Büşra, Ceyda, Doruk ve Göktuğ birlikte oyun oynamak istemektedir. Akif ve Ceyda oyunu yakantop olarak belirlemek isterken Büşra ve Doruk saklambaç oynamakta ısrar eder. İki taraf arasında anlaşmazlık çıkıp tartışma başlayınca Göktuğ araya girerek tarafları dinler, ortak bir noktada buluşmaları için öneriler sunar ve tartışmayı çözüme kavuşturur.

Metinde anlatılan olayda Göktuğ'un üstlendiği rol ve arkadaş grubuyla ilgili kaynağa göre aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- A) Göktuğ arkadaş grubunda lider rolünü üstlenerek kendi istediği oyunu gruba zorla kabul ettirmiştir. B) Anlaşmazlığı çözmeye çalışan Göktuğ, arkadaş grubunda arabulucu rolünü üstlenmiştir. C) Oyun oynarken kurallara uymak bir hak örneğidir ve Göktuğ bu hakkını kullanmıştır. D) Arkadaş grupları yalnızca eğitim öğretim görmek amacıyla kurulan resmi gruplardır.

5. Hülya Hanım, cumartesi günü ailece yapılacak etkinlik için akşam yemeğinde bir toplantı düzenler. Çocuklarından İrem sinemaya gitmeyi, Kerem evde kalıp ders çalışmayı, Levent ise doğada kamp yapmayı teklif eder. Hülya Hanım tüm çocuklarını dinler ve kararı ortaklaşa alacaklarını söyler.

Bu ailedeki karar alma süreciyle ilgili kaynakta yer alan bilgiler ışığında yapılan aşağıdaki yorumlardan hangisi doğrudur?

- A) Kararlar alınırken çocukların duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmeleri bir hak örneğidir.
B) Çocukların aile içindeki fikir belirtme süreci, onların aileye karşı üstlendiği bir sorumluluktur.
C) Aile grubu anne, baba ve çocuklardan oluştuğu için çocuklar karar süreçlerine katılamazlar.
D) Karar alma sürecinde çocukların fikir sunması sadece akraba grubunda geçerli olan bir kazanımdır.

6. 5. sınıf öğrencisi Gülnur, haftalık nöbet çizelgesine göre sınıf nöbetçisi olmuştur. Ancak nöbetçi olarak görevlerinin ve uyması gereken kuralların tam olarak ne olduğunu bilemediği için kaygılanır. Bu durumu arkadaşları Alptuğ ile paylaşır. Alptuğ ona nöbetçilik görevlerini anlatmaya başlar. O sırada sınıf başkanı olan Tuğçe de konuşmaya dâhil olarak Gülnur'a destek verir ve yapması gereken işlerde rehberlik eder.

Gülnur, Alptuğ ve Tuğçe arasında geçen bu olay kaynak dokümandaki bilgilerle analiz edildiğinde aşağıdakilerden hangisine ulaşılabılır?

- A) Sınıf nöbetçiliği görevlerini zamanında öğrenip uygulamak okul grubu içindeki bir haktır.
B) Sınıf başkanı olan Tuğçe'nin arkadaşına yardım etmesi, gruptaki üyelerin tecrübe ve becerileriyle birbirlerinin gelişimine katkıda bulunduğunu gösterir.
C) Gülnur nöbetçi olduğu için gruptaki tek yetkili kişidir ve diğer öğrencilerden yardım isteyemez.
D) Sınıf nöbetçiliği ve sınıf başkanlığı aile grubu içerisinde üstlenilen rollerle örnektir.

7. Okulun bulunduğu caddede karşıdan karşıya geçerken zorlanan öğrenciler, bir yaya üst geçidi yaptırmak amacıyla bir araya gelerek çalışma grubu oluştururlar. Bu grup bir proje hazırlar ve yetkililerin dikkatini çekmek için kampanya düzenler. Projede Pelin yönetici rolünü alırken, Rıza kampanya sorumlusu olur. Sınıftaki diğer arkadaşları ise çalışmalara gönüllü olarak katılırlar.

Bu öğrencilerin gerçekleştirdiği çalışma ve üstlendikleri rollerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Öğrenciler yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla bir sosyal sorumluluk grubu oluşturmuşlardır.
B) Pelin ve Rıza bu çalışmada arkadaş grubu rolleri olan lider ve arabulucu görevlerini yerine getirmişler.
C) Yaşam koşullarını iyileştirmek için çalışmak çocukların tek başına ailede üstlendiği bir sorumluluktur.
D) Projeye destek veren diğer öğrencilerin yaptığı gönüllülük çalışması okul içi bir hak olarak tanımlanır.

8. Sosyal Bilgiler öğretmeni Elif Hanım dersinde öğrencilerine şu açıklamayı yapar: Sağlıklı bir çevrede yaşamak veya eğitim almak bizlere sunulan bir imkândır; fakat derslere zamanında gelmek, ev işlerinde anne babaya yardımcı olmak veya oyun oynarken kurallara riayet etmek görevlerimizdir. Bunların yanı sıra başkalarının haklarına saygılı olmak da toplum içindeki en temel görevlerimizden biridir.

Elif öğretmenin açıklamaları dikkate alındığında, kaynak dokümanda yer alan hak ve sorumluluk tanımlarıyla ilgili aşağıdakilerden hangisine varılamaz?

- A) Hak, üstlendiğimiz roller sayesinde sahip olduğumuz kazanım veya imkânlardır.
B) Sorumluluk, üstlendiğimiz rollerin getirdiği ödevler, görevler ve uymamız gereken kurallardır.
C) Derslere geç kalmamak ve ev işlerinde yardım etmek sorumluluk örnekleri arasında yer alır.
D) Başkalarının haklarına saygılı olmak, bireylerin gruba girdiklerinde kazandıkları bir hak örneğidir.

9. Murat, 5. sınıfa geçen bir öğrencidir. Sabah okulda derslerine katılarak öğrencilik görevlerini yerine getirir, öğle arasında okul bahçesinde arkadaşlarıyla basketbol oynarken takım kaptanlığı yapar. Akşam eve döndüğünde ise odasını toplayarak annesine yardım eder ve küçük kardeşine ablalık/ağabeylik yapar.

Murat'ın bir günü göz önüne alındığında, metne göre aşağıdakilerden hangisi kesinlikle doğrudur?

- A) Murat gün içinde tek bir grupta yer aldığı için rolü hiç değişmemiştir.
B) Murat aynı zaman dilimi içerisinde veya gün boyunca birden fazla grupta yer alarak farklı roller üstlenmiştir.
C) Murat'ın evde odasını toplaması ve kardeşine bakması okul grubunun getirdiği bir haktır.
D) Murat'ın üstlendiği tüm roller onun doğuştan sahip olduğu ve hiç değişmeyen konumlarıdır.

10. Sosyal Bilgiler öğretmeni sınıfa şu soruyu yöneltir: Toplum dediğimiz büyük yapıyı oluşturan gruplar birbirinden tamamen bağımsız mıdır, yoksa aralarında bir ilişki var mıdır? Öğrencilerden Ahmet şu cevabı verir: Gruplar arasında belirli bir uyum ve karşılıklı destek vardır. Bu uyum ve destek olmasaydı toplum varlığını sağlıklı bir şekilde devam ettiremezdi. Ayrıca gruplara katılan her birey tecrübe, beceri ve farklı bakış açılarıyla gruba değer katar.

Ahmet'in verdiği bu cevap kaynak dokümanda geçen grup ve toplum ilişkisi esas alındığında nasıl değerlendirilmelidir?

- A) Yanlıştır, çünkü gruplar birbirini desteklemez ve toplum gruplardan bağımsız yaşar.
B) Yanlıştır, çünkü bireylerin gruba kattığı tecrübe ve beceriler grubun gelişimini engeller.
C) Doğrudur, çünkü toplum gruplar arasındaki uyum ve destek sayesinde varlığını sürdürür.
D) Doğrudur, ancak bireylerin tecrübeleri sadece aile grubunda değer taşır, diğer gruplarda taşımaz.